

BŁĘDNY (200) *ai*

błąd- (192), błąd- (6) *BartBydG* (2), *ZapWar* (4), błąd *ZapWar* (2).

sg m N błędny (17). ◇ *G* błędn(e)go (13). ◇ *D* błędn(e)mu (1). ◇ *A* błędn(e)go (6), błędny (4). ◇ *I* błędnym (2). ◇ *L* błędnym (3). ◇ *f N* błędna (14). ◇ *G* błędn(e)j (10). ◇ *D* błędn(e)j (1). ◇ *A* błędną (9). ◇ *I* błędną (1). ◇ *L* błędn(e)j (3). ◇ *V* błędna (3). ◇ *n N* błędn(e) (4). ◇ *G* błędn(e)go (9). ◇ *A* błędne (6); -é (2), -(e) (4). ◇ *I* błędnym (2). ◇ *L* błędném *SarnStat* (3), błędnym (2) *SkarŻyw*, *KochPies*. ◇ *pl N m pers* błędni (7). *subst* błędne (20); -é (1), -(e) (19). ◇ *G* błędnych (13). ◇ *D* błędnym (4) *Prot*, *RejAp*, *ArtKanc*, *LatHar*, błędn(e)m (1) *RejPs*. ◇ *A m pers* błędne (11), błędnych (2) *RejKup*, *StryjWjaz*; -é (2), -(e) (9). *subst* błędn(e) (19). ◇ *I m* błędn(e)mi (4). ◇ *L* błędnych (5). ◇ *V m pers* błędni (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Błąkający się, zabłąkany, błądzący; erraticus, errabundus, erroneus Cn* (110) : *RejWiz* 7; Alić oto ząbieżálá mu niewiálthá/ w vbierze śwowolney niewiálty/ gothowá ná zwodzenie duż/ świegotliwa y błędna/ nie śwpokoyna [*garrula et vaga*] *Leop Prov* 7/11; *RejPos* 144, 258v; Gdzież ten iest kthoryby rátował wćifnionego [...]? Gdzież ten iest kthoryby ogárnał širotkę błędnego? *RejZwierc* 190; *BudBib Is* 49/21.

W porównaniu (8): *A* my tu niebożátka iako błędne owcze Mułimy wśtępować bo nas popchnie kto chze [!] *RejJóz* M5v; *RejWiz* 37, 136 [2 r.]; *Y* Coż wżdy nam ták krzywý/ vbogye dzyeweczki/ *Ze* ie w klozye chowamy/ by błędne owieczki. *RejZwierz* 105; *Polacy* przez páná iáko błędne owce będąc/ nie wiedzieli co dáley czynić gdy fie ná páná nie mogli zgodzić. *BielKron* 346v; gdy fie ich ftády włoczy zá prokuratory po śwymiech iáko bydlá błędnego *RejZwierc* 189, 4.

W przén (2) : Mocno s śwym przyrodzeniem/ á iz ciáło rządziłz. [...] *Abowiem* ten błędny woł kędy wolna trawá/ *Radby* y płot przełomił/ chocia y ták zła śwpráwá. *RejWiz* 190, 78v.

a. *Przybłąkany, pozostawiony bez opieki (o bydle); errans PolAnt* (14) : *Iszem* ya nyezanył nyevka plovego Blandnego wewszy wczaykach do domv mego *ZapWar* 1508 nr 1962, 1508 nr 1962 [2 r.], 1963, 1519 nr 2246, 1522 nr 2277; *Ieslibyś* znalazł wołu ábo ołá błędnego [*erranti*]/ kthoryby był nieprzyacielá twego/ tedy mu go odwiedź. *BibRadz Ex* 23/4; *SarnStat* 512; *KlonWor* 49.

Szereg: »zajúty albo (i też) błędny; błędny i zájúty« (4 : 1): Kto bydlá zájútego nieda do obory *Krolewłkiey*/ álbo też błędnego do trzeciego dnia/ [...] takowy ma być pozwan do *Grodu UstPraw Fv*; *O* błędném y zájútém bydle. *SarnStat* 513, 513, 676 [2 r.].

b. *astron. Pozostający w ruchu, krążący, w odróżnieniu do nie zmieniających miejsca krążenia (o gwiazdach)* (4) : *Sindmého* [!] dnia gwiazdy wśfytki tak ty tzo błędny biég maiá/ tak ty tzo iednako fie obratzaia/ ogniťé brody z łiebie wypuľczá/ iako widámy kométy. *OpecŻyw* 193v; *Tyś* ná znák czálów śwpráwił błędną twarz miesięczną *KochPs* 155.

Wyrażenie: »błędna gwiazda« (2): *Pilniey* się błędnym gwiazdam po tym przypátrowáć *Prot* B2; *RybGęśli* C2v.

c. *W odniesieniu do spraw wiary; abiectus PolAnt* (76) : *RejPs* 143v; *A* cozełz nam winien *Panie Iłz* czełto twoye karanie *Wznołyz* nadnamj tak śwrodze *Gdychmy* błędni w prawey drodze *RejKup*

p5v, h2; *RejPos* 79v, 123, 124, 186, 262v; Návroćcie fie Synowie bledni do Páná Bogá fwego/ y do iedności S. Przybytku ie⁸⁰ *SkarJedn* 365; *SkarŻyw* 79; *SkarKaz* 488a; *KlonFlis* B3.

W porównaniu (5): iako błędną a ftraconą trzodę łobie odkupic a przywłałczyc raczyles nas *RejPs* 146; *RejPos* 61, 132v, 141, 148v.

Zwroty: »chodzić jak(o) błędny« (3): Oto chodzę yák błędny tu nyeboraczeńk fmutny *LubPs* L4v; *BielKron* 465; *RejPos* 124.

»tułać się jako(by) błędny« [*szyk zmienny*] (6): Zwłałzczá thy co o Páná o cnotę nie dbáią / Iedno fie ták by błędni po fwiátu tułáią. *RejWiz* 130; á thułáli fie iáko błędni dáleko od niego/ przywodząc nas w dziwne błędy á w dziwne wymyłły fwiátá tego *RejPos* 78v, 26v, 30v, 106v, 240.

»by błędny się włóczyc«: Czemuż fie ták po fwiátu by błędni włóczycie. *RejWiz* 27v.

Wyrażenie: »błędna dusza« (3): *RejKup* f8; to fie dopirko kręci/ to fie dopirko fráfuie/ tho dopiro będą dziwne rozmyłły w oney błędney duży iego *RejPos* 248v; *SkarKaz* 639a.

»(jako) błędna owca, owieczka« (13): *RejPs* 92, 141v; *RejKup* bb3v; *MurzHist* M4; *LubPs* cc2; iefzczelzby cie Bogu oycu fwemu ofiárowác nie miał? pozyłkawłzy cie ták okrutną męką fwoią/ a znalazłzy cie iáko błędną á ftraconą owieczkę z owczárniey iego *RejPos* 106v, 29v, 123, 124, 141, 145; Naprzod gdy fie oto bes Mefyalfzá/ iáko błędne owce bes Pálterzá tulác mułzą nie máiąc żadney počiechy funnienia fwe⁸⁰ *CzechRozm* 136; *VotSzl* E4v.

W przen (16) :

Wyrażenia: »droga błędnych«: corko Krolá nawyżłzego/ [...] drogo błędnych *LatHar* 487.

»błędna owieczka, owca; owca błędna« (14 : 1): *BibRadz Ez* 34/16; Pátrzayże k czemu fie przyrowniwa ten fwięty páłterz tych nas nędznych á błędnych owieczek *RejPos* 168v; O nędzna á fzalona dzyewico/ o nędzna á błędną [!]/ á mam ták rzec/ mizerna párzywa owco *RejPos* 342, 7, 124v, 147v, 148, 168v (11); *SkarŻyw* 235; Izali pilności páłterfkiey nie należy/ błędne owce [...] przywieść do owczárnie Páńfkiey? *WujNT* 435; *SkarKazSej* 672b.

α. *W funkcji rzeczownika* (18) : *RejPs* 16; *LubPs* G4v; *RejPos* 5v, 148v *margin*, 183, 193v, 275; By błędnych drogi vczył/ vpádłych rátował/ Iák práwy páłterz/ Bożą owczárnią fprawował. *StryjWjaz* C3; *KochPs* 163; Obroc wżyłtkie błędne Pánie Iezu Kryfte/ Od ich wynalefkow/ ku twey prawdzie cżyłtey *ArtKanc* K14v, M15v; *LatHar* 421; Ołtátnie miłóšierdzie rofkázuie nád błędnemi y iákoby ślepemi/ ktorzy náuki y vpominánia náłzego y kazánia potrzebuią. *SkarKaz* 279a, 203b, 279a [2 r.], 280b.

Szereg: »błędny a tułak«: á vczyłł go błędnym á tułakiem ná fwiecie/ á w zły á w pogáńłki narod obrocił wżyłtko pokolenie iego. *RejPos* 27.

2. *Mylny, myłący, niewłaściwy, wprowadzający w błąd* (26) : A tak Radzecz niewilatay. Dzerłłe pilnie Płota Niewjnofłie nazbyt wlewo Bocz tam błędne Wrota *RejKup* ee7v; *KochPieś* 9.

Wyrażenie: »błędna droga« (3): *RejPos* 65v; *RejZwierc* 173; y przekłety ktory ślepe w drogę błędną prowadzi. *SkarKaz* 279a. *Cf* »błędny a omyłny«.

Szereg: »błędny a omyłny«: Bo to wdzięczna rzecz iefł káždemu kto w drogę iedzie ábo idzie/ iż nie przydzie ná błędne á ná omyłne drogi iedno iż prołto á bełpiecznie łobie iedzie [...] wiadomym [...] gościńcem fwoim. *RejZwierc* 173.

W przen (20) : *RejRozpr D*; *LubPs P*; będziemy [...] trwać przy tym Pánu swoim á nie damy sie od niego wwieść [...] tym błędnym wiatrom swiatá tego/ y omylnym rozumkom iego. *RejAp BB6*; *RejPos 167v, 275v*; Profto sie ten błędny swiaták tak obchodzi z námi/ Iáko gdy sie w ízelinie wilk goni s kozámi. *RejZwierc 28v*.

Wyrażenia: »błędna droga; droga błędna« (8 : 1): *RejKup t2*; *LubPs E2, Pv*; *BibRadz Iac 5/20*; á stańmy rádfzey mocno przy Pánu twym. Gdyż miemy [!] iż káżdą drogá iest błędna oprócz iego fámeo. *RejPos 189v, 184, 184v, 293*; *WujNT Iac 5/20*.

»błędny gościniec« (3): á nie vnoście sie zá rozlicznemi á zá błędnemi tymi gościńcy swiatá tego *RejPos 287, 185, 286v*.

»błędna ścieżka« (2): Ze ya sóbye nád to nye mam yuż iney swyátłości/ Chodząc tu po błędnych fcyelkach tey zyemkíey níškości *LubPs bb4*; *RejPos 357v*.

Szereg: »błędny, (a) omylny« (3): á iż cie chce befpiecznie przeprowadzić s tey błędney á bárzo omylney drogi *RejPos 184v, 240v, 293*.

3. Falszywy, złudny; mendosus Mącz, Cn; vitiosus Cn (29) : *SeklWyzn 2v, 3*; *KromRozm I F3*; *KromRozm II q3*; *KromRozm III Dv*; *LubPs R5, bb3*; Bowiem rozum to iest wodz prawdziwy káżdego/ Ten fnádnie może poprzeć mnimánia błędnego. *RejWiz 112v*; *RejZwierc 108v*; Exemplar mendosum, Xięgi pełne błędnego/ fáłziwego/ á nieumieyętnego pińania. *Mącz 215d*; *RejAp 14*; Abowiem y Pan niechciał cie w they błędney nádziei zołtháwić *RejPos 6v, 17, 88, 89v, 184, 197 (12)*; *ReszPrz 68*; Wszyfcy synowie ludzcy prawdę porzucili/ bo fię błędnym náukam swoim przyuczylí *ArtKanc Q3*; *GrabowSet V2v*.

W charakterystycznych połączeniach: błędne(-y, -a) *mnimanie (4), nadzieja (5), nauka (3), rozumienie, rozmysł (2)*.

Wyrażenie: »duch błędny« (3): á nyektorzy od wyáry odstęmpuyą imuyąc sie duchow błędnych/ wedle prorocstwa Páwła S. *KromRozm III N4*; *KrowObr 65v*; *RejPos 261v*.

Szereg: »prawdziwy i błędny«: kto nieiest z Bogá/ nieślucha nas/ przefto poznawamy Duchá prawdziwego/ y Duchá błędnego. *KrowObr 65v*.

4. Grzeszny, zły (20) : *RejPs 178*; *RejWiz 6v, 50v*; *RejAp 11, 137v*; *RejPos 43v, 204v*; *SkarŻyw 251, 264*; *ReszPrz 60*; *ArtKanc H13v*; *RybGęśli B*; Nie według ízczerey írogości Karzełz náłze błędne ípráwy. Zakon twoy pełen lutości *SzarzRyt Bv*.

Wyrażenie: »błędne serce« (3): á wždy sie to nic á nic nie dotyka onego błędnego á grzechem záślepionego fercá náłzego *RejPos 230, 126, 143*.

Szeregi: »błędny i krewki«: y w tym wygnáníu błędni y krewcy żyiác/ obecnie z Pánem BOgiem niebędziemy *KuczbKat 390*.

»błędny a poządliwy«: Ráczyls go nam thedy dáć [...] á obiásnić thy błędne á poządliwe fercá náłze *RejPos 143*.

a. W funkcji rzeczownika (3) : *RejKup dd4v*; *RejWiz 135*; ále ie zraź íwémi Rękomá/ y po wszytkíey rośprólz błędne ziemi. *KochPs 86*.

5. *Nieprzytomny, niespokojny, obłąkany, szalony; delirus BartBydg, Calep; phreneticus BartBydg; furens, furiosus Calag (13) : BartBydg 40; Iużczy prozno bracza moy Teraz fię błedna myłł broy RejKup y7v, f3v; RejZwierc 114v; Calag 533a; Delirus – Błedni, łzalony. Calep 301b.*

Wyrażenie: »błędna fortuna« = varia fortuna: Błędna Fortuno toć náder przewodźisz/ Prawem niewiem iakim wiele w świecie płodziłz RybGęśli Bv.

a. *W funkcji rzeczownika (6) :*

Zwroty: »jako błędny błąkać się«: A Nákoniec káždy táki zábáwiony tym łwiátem/ który opuściłwzy wżytko tylko iáko błędny błąka łie zá wżetecznołciámi iego/ powiedz mi iellize łie też kiedy do czego dobrego przygodzić może? RejZwierc 143.

»chodzić jako (by) błędny« [szyk zmienny] (5):RejKup bb2; RejPos 76v, 212v; á iuż chodził iáko błędny w rołpáczy łwoiey. RejZwierc 2; Ze zápomniá wżytkiego co łławie przyłtoi/ Kiedy łe wielki Hetman pan Bachus przyłtroi. Ze chodzimy by błędni opuściłwzy wżytko RejZwierc 252.

6. [*Zestawienie: »Błędna Ziemia« n-loc: BEdáć Fortunat z dworem twym w łziemi Szkockiey/ łłyłzał o łziemi błędney ktorá Niemcy Ierlándyá zowiá [...] á zowá tę łziemię tymi czáły błędná łziemiá/ dla iáłkiniey wielkiey ktorá w niey łełł [...] łíłá łudzi w niey błádzáć tám poginęło/ y ztáđ wżyłłtek ten wyłep zowá Błędná łziemiá. HistFort E–Ev, B2.]*

*** *Bez wystarczającego kontekstu (2) : Erraticus. Irriger. Błędny. Mymer¹ 35; erraticus, błędny BartBydg 52.*

Synonimy: 1. błąkajúcy się, tułajúcy się, zablądzony; 2. myłny; 3. fáłszywy; 4. grzeszny; 5. szalony, obłędliwy.

Cf BŁĄDZĄCY, BŁĘDLIWY, BŁĘDNIK, NIEBŁĘDNY

DM